

REGISTERBLAD

Namn och datum: K Larsson (880627), Jeanette Erlandsson (000505), Krister Larsson (001214)

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I HALLANDS LÄN

Områdesnummer och namn: NN 6 LYGNERN - FJÄRÅS BRÄCKA

Kommun: Kungsbacka

Karta: 6B N0, SO

Läge:

Areal: 3100 ha

Naturgeografisk region: 21 b Södra Västergötlands sprickdalsområde, västligaste delen tillhör 15 d Ljungheds- och kustskogsområden längs svenska västkusten

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Avrinningsområde 106, Rolfsån

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Sprickdalslandskap.

Riksvärde

Geovetenskap		
Sjö	Fauna	
Naturskog	Flora	
Ädellövskog		

Värdeomdöme: Lygnern med omgivning är ett storslaget och naturskönt område med omfattande vetenskapliga värden. I området finns värdefull naturskog och ädellövskog med ett rikt växt- och djurliv.

Lygnern är av limnologiskt intresse som en djup näringsfattig klarvattensjö med en artrik fiskfauna med bl a storvuxen insjööring. Lygnerns omgivning är variationsrika och har i hög grad en ostörd karaktär. Här finns värdefulla löv-, bland- och tallskogar. Inslaget av ädla lövträd, främst bok och ek, men även ask, alm och lind, är stort i skogarna, som har ett rikt växt- och djurliv. Områden med en artrik lundflora och skogar av urskogsartad karaktär finns på flera ställen.

Fjärås bräcka är av internationellt intresse bland geologer och i övriga delar finns strandlinjer, jättegrytor, förkastningar m m av geovetenskapligt intresse.

Huvudkriterier:

A Sprickdal, israndbildning, klarvattensjö, lövskogar mm som särskilt väl belyser landskapets utveckling.

- C Hotade eller sårbara biotoper och arter
- D Rik flora och fauna
- E Säregenhet, skönhet

Förutsättningar för bevarande: Områdets karaktär av oexploaterat sjölandskap bibehålles. Skogsbruk bedrivs med stor naturvårdshänsyn och de mest värdefulla skogsområdena skyddas som naturreservat. Kalkning i Lygnerns tillflöden enligt kalkningsprogram. Lygnern skonas från föroreningsutsläpp och andra ingrepp som kan förändra vattenkvaliten.

Värdet kan påverkas negativt av t ex vandringshinder, vattenuttag, tillförsel av organiska gifter, överfiske, inplantering av främmande öringstammar och skogsavverkning längs vattendragen, täktverksamhet, försurning, bebyggelse eller annan exploatering och vägbyggnad, kalavverkning och igenplantering av odlingsmark.

Säkerställande:

- Befintliga naturreservat: Fjärås bräcka (135 ha, varav 130 ha land), Gäddevik (37 ha, varav 27 ha land) och Oxhagen (5,4 ha).
- Överenskommelse träffats med markägaren om skötselplan för Borgudden (76 ha) fram till år 2002.
- Gäddevik (SE0510063) och Oxhagen (SE0510114) är av regeringen godkända Natura 2000-områden (pSCI).

Områdets huvuddrag: Den närmare 2 mil långa sjön Lygnern sträcker sig från Sätilla i öster till Fjärås bräcka i väster genom sydsvenska höglandets västra randzon. Fjärås bräcka och Lygnerns långsträckta vattenspegel mellan branta klippstränder omväxlande med lövskogsklädda sluttningar ger tillsammans ett synnerligen naturskönt landskap. Lygnern ligger i en bred öst-västlig sprickdal som vidgats genom vittring och erosion. Sjöns yta ligger 15 m ö h och det omgivande landskapet höjer sig genom ofta branta sluttningar till 75-100 m ö h. Mindre sprickdalar i nord-sydlig riktning med översilningskärr eller mindre vattendrag ned mot Lygnern och mäktiga förkastningsbranter, t ex vid Fågelsång, bidrar till det storslagna landskapet.

Berggrunden består främst av grå gnejser och jordtäcket är mestadels grunt. Kala hållmarker är vanliga och moräner förekommer främst som ett tunt lager på berget. Vid Fagered finns dock en stor moränrygg, en stötsidesdrumlin, och i väster ligger Fjärås bräcka som en mäktig jordvall i nord-sydlig riktning. Ett större område med glacial lera finns vid Stormhult-Annabo och mindre områden vid bl a Borgudden och Älenäs. Högsta kustlinjen ligger ca 80 meter över nuvarande havsytan och en långsträckt fjord gick in i Lygnerns dalgång i slutskedet av senaste nedisningen. I sluttningarna ner mot sjön finns strandhak på skilda nivåer, frisköljda berghällar, svallade moräner och smärre förekomster av svallsediment som minnen av vattennivåns förändringar under skilda tider. Vid Fågelsång finns en speciell typ av jättegrytor utsvarvade i nästan vertikala bergväggar. Jättegrytorna har en diameter av flera meter och är endast delvis utsvarvade i bergväggen. Resterande del av en sådan gryta utsvarvades i landisen som då låg mot bergväggen.

De geologiska intressena är i hög grad koncentrerade till Fjärås bräcka, som är av internationellt intresse. Bräckan är en 4 km lång och mycket markant israndbildning och är den mest kända delen av det stråk av israndbildningar som benämnes

"Göteborgsmoränen". Avlagringarna avsattes under äldre Dryas då isranden under ca 200 år (för 12800-12600 år sedan) stannade upp i detta läge. Kortfattat kan Fjärås bräcka beskrivas som en väldig ändmorän med stora inslag av isälvsediment som fraktades dit av isälvar i nuvarande Bräckaviken och Dalboviken. Under landhöjningen svallades randmoränen i ytan och strandterasser bildades i sluttningarna. Bräckan har även ett stort kulturhistoriskt värde med talrika fornlämningar från bronsåldern och framförallt järnåldern. Arbeten pågår med att återskapa det ljunghedslandskap som var förhärskande på bräckan under dessa tider och ända fram till slutet av 1800-talet.

Lygnern ingår i Rolfsåns vattensystem, dess areal är drygt 3000 ha och det största djupet ca 48 meter. Den är en näringsfattig klarvattensjö med mestadels branta stränder och stora djupområden. Vattenkvaliteten är god och sjön utnyttjas som vattentäkt för Kungsbacka. Sjön kalkas dock i stor skala i tillrinningsområdet i Älvsborgs län. Fiskfaunan i sjön är artrik med mört, nors, sik, insjööring, gers, braxen, gädda, abborre, sutare, ål och mal. Särskilt värdefull är sjöns stationära storvuxna insjööring, Lygnernöringen, som är åtskild från den havsvandrande öringen genom Ålgårda kraftverk i Rolfsån. Lygnernöringen har dock påverkats kraftigt av minskade reproduktionsområden samt försurning. Åtgärder för att gynna bestånden bedrivs sedan flera år med bl a rivning av vandringshinder och utsättning (Hebriksson L., Hallden A., 1999). Lygnernöringen leker bla i Storån med biflöden och i flera mindre vattendrag som mynnar i Lygnern och har även ett sannolikt reproduktionsområde i Sundtorpsån som mynnar i Sundsjön.

Sluttningarna runt Lygnern är mycket omväxlande både vad gäller topografi och vegetation. Odlingsmarker i anslutning till sjön finns på några ställen utmed nordsidan t ex vid Stormhult-Annabo. Sluttningarna är för övrigt skogbevuxna med stort inslag av hållmarker. Frodiga ängslövskogar med ek, bok, ask m m och alsumpskogar omväxlar med blandskogor, hedbokskogor, hedeckskogor, hållmarkstallskogor och planterade granskogor. Orörda skogor med lågor och torrträd samt områden med en artrik och näringskrävande flora finns på flera ställen. Vid Fågelsång-Dagsnäs och Öxared finns de för den vetenskapliga naturvården sannolikt mest värdefulla skogsområdena. Dessa beskrivs närmare i följande stycken. Värdefulla lövskogor, främst ek- och bokskogor, finns dessutom t ex vid Gäddevik och Fagared samt på Borgudden.

Växt- och djurlivet är rikt i området med ett flertal hänsynskrävande arter. Mellan Fågelsång och Dagsnäs finns ett skogsområde med en intressant vegetationszonering, särskilt artrikt växt- och djurliv och även geologiska värden. Terrängen höjer sig trappstegsvis genom förkastningsbranter med mellanliggande terasser 80-90 meter över Lygnerns yta på knappt en halv kilometer från stranden. Närmast Lygnern finns lövskogor med mycket ek, bl a en hel del gamla och stora eksolitärer, björk, hassel, klibbal, sälg m m. Här finns bl a översilningsstråk och floran är artrik med t ex mellanhäxört, kungsmynta, lundslok, trolldruva, sårläka och vätteros. Uppåt höjderna blir vegetationen mer artfattig och övergår i ekkrattskogor och lavhållmarker med gamla, knotiga tallar. På den översta terrassen finns dessutom en mindre skogstjärn omgiven av tallmossa och lövkärr. Här finns bl a spindelblomster och korallrot. I bergbranter växer en del lind och murgröna och här finns också de jättegrytor som nämnts tidigare. Stora delar av området har lämnats orört i senare tid och här finns rikligt med lågor och hålträd. Fågellivet är rikt med bl a mindre hackspett, bivråk och skogsduva. Området är även av entomologiskt intresse med bl a ekoxe.

Utmed Lygnern vid Öxared finns ett större, sammanhängande skogsområde av stort värde. Området fortsätter in i Älvsborgs län och har en annan karaktär än föregående. Området sluttar relativt jämnt från Lygnern med inslag av smärre hållmarkspartier och zoner med frispolade block. Här finns bokskogar och blandskogar med gamla solitärer av tall, ek och bok och rikligt med hassel, hägg och yngre träd under. Här finns översilningsmarker med alsumpskogar med bitvis stort inslag av ask och en del alm. Utmed länsgränsen går en frodig bäckdal. Stora delar av området har en orörd karaktär med mycket lågor och torrträd. Närmast Lygnern finns bitvis "trollskog" med knotiga, flerstammiga bokar och klibbalar. Floran är mycket rik och skogsbingel är marktäckande över stora ytor. Exempel på andra växter är lundstjärnblomma, hässlebrodd, blåsippan, rödblåra, ormbär och mellanhäxört.

Anmärkningar: Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr FN 4 Lygnern - Rolfsån och område av riksintresse för kulturminnesvård nr KN 10 Fjärås bräcka.

Kungsbacka kommun har upprättat markdispositionsplan för Lygnern. Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr FN 4 Lygnern - Rolfsån samt område av riksintresse för kulturminnesvård nr KN 10 Fjärås bräcka. Området fortsätter i Marks kommun i Älvsborgs län.

Område nr 42, 43, 47, 61, 62, 65, 66 i Naturvårdsprogram för Hallands län (Kungsbacka kommun).

Referenser:

SGU, Berggrundskartan 6 B Kungsbacka N0, SGU ser Af nr 124.

Fredén, C., 1983: Beskrivning till jordartskartan Kungsbacka N0. SGU ser. Ae nr 34.

Länsstyrelsen, 1977. Natur i Hallands län

Larsson, K. 1978. Botanisk inventering över Fjärås bräcka naturreservat.

Torkelsson, S och Åhren, R. 1986. Referenssjöar i Hallands län. Länsstyrelsens medd. nr 1987:2.

Påsse, T., 1986: Beskrivning till jordartskartan Kungsbacka SO. Sveriges geologiska undersökning, ser. Ae nr 56.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintresse för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende stammar av fisk.

Vattenfall 1989. Öringstammar i Sverige. Åtgärdsstudier för kompensation av fiskeskador. Delrapport 2.

Hebriksson L., Hallden A., 1999. Lygnerns och Rolfsåns vattensystem - naturvärden, fisk och miljöproblem.

Länsstyrelsen 1996. Naturvårdsprogram för Hallands län. Del 2 Kungsbacka kommun

Länsstyrelsen, 1988. Områden av riksintresse för naturvård - Hallands län.